

Стратегічні вектори інноваційного розвитку транскордонного співробітництва

Предмет дослідження – є теоретико–методологічні основи визначення та обґрунтування стратегічних векторів інноваційного розвитку транскордонного співробітництва.

Метою написання статті є дослідження та обґрунтування основних стратегічних напрямків інноваційного розвитку транскордонного співробітництва та визначення його впливу на бізнес середовище України, особливо прикордонних регіонів.

Методологія проведення роботи – положення теорій економічного розвитку та концепцій інноваційного транскордонного партнерства. Формування гіпотези, щодо дослідження інноваційного розвитку підприємництва єврорегіонів в контексті розвитку транскордонного співробітництва.

Результати роботи – у статті розглянуто пріоритетні вектори інноваційного розвитку транскордонного співробітництва, серед яких: підвищення ролі наукових та технологічних факторів у подоланні кризових явищ у соціально–економічному розвитку України та забезпеченні її економічного зростання; створення ефективних механізмів збереження, технологічне переобладнання і структурна перебудова виробництва з метою нарощування випуску товарів, конкурентоспроможних на світовому і внутрішніх ринках; збільшення експортного потенціалу за рахунок наукоємних галузей виробництва. Обґрунтовано питання впливу транскордонного співробітництва на розвиток малого та середнього підприємництва. Аналізуються особливості впровадження новітніх технологій сектором підприємництва в транскордонному регіоні.

Висновки – в статті сформовано та обґрунтовано основні стратегічні вектори інноваційного розвитку на сучасному етапі, визначено роль підприємництва в контексті транскордонного партнерства в єврорегіонах.

Ключові слова: інноваційний розвиток, транскордонне співробітництво, підприємство, малий та середній бізнес, транскордонне партнерство, співробітництво.

ЗАРЕЧНАЯ Е.В.

Стратегические векторы инновационного развития трансграничного сотрудничества

Предмет исследования – является теоретико–методологические основы определения и обоснования стратегических векторов инновационного развития трансграничного сотрудничества.

Целью написания статьи является исследование и обоснование основных стратегических направлений инновационного развития трансграничного сотрудничества и определения его влияния на бизнес среду Украины, особенно приграничных регионов.

Методология проведения работы – положения теорий экономического развития и концепций инновационного трансграничного партнерства. Формирование гипотезы, по исследованию инновационного развития предпринимательства в еврорегионах в контексте развития трансграничного сотрудничества.

Результаты работы – в статье рассмотрены приоритетные векторы инновационного развития трансграничного сотрудничества, среди которых: повышение роли научных и технологических факторов в преодолении кризисных явлений в социально–экономическом развитии Украины и обеспечении ее экономического роста; создание эффективных механизмов сохранения, технологическое переоборудование и структурная перестройка производства с целью наращивания выпуска товаров, конкурентоспособных на мировом и внутренних рынках; увеличение экспортного потенциала за счет наукоемких отраслей производства. Обоснованно вопрос влияния трансграничного сотрудничества на развитие малого и среднего предпринимательства. Анализируются особенности внедрения новейших технологий сектором предпринимательства в трансграничном регионе.

Выводы – в статье сформированы и обоснованы основные стратегические векторы инновационного развития на современном этапе, определена роль предпринимательства в контексте трансграничного партнерства в еврорегионах.

Ключевые слова: инновационное развитие, трансграничное сотрудничество, предпринимательство, малый и средний бизнес, трансграничное партнерство, сотрудничество.

ZARICHNA O.V.

Strategic vectors of innovation development of cross-border cooperation

Subject of study – is a theoretical and methodological basis for the definition and justification of strategic vectors of innovative development of transboundary cooperation.

The purpose of the article is to study and substantiate the main strategic directions of innovation development of cross-border cooperation and determine its impact on the business environment of Ukraine, especially the border regions.

Methodology of the work – the positions of the theories of economic development and the concepts of innovative transborder partnership. Formation of the hypothesis, on research of innovative development of entrepreneurship of Euroregions in the context of development of cross-border cooperation.

Results of work – in the article the priority vectors of innovative development of cross-border cooperation are considered in the article, among which: an increase of the role of scientific and technological factors in overcoming of crisis phenomena in the social and economic development of Ukraine and ensuring its economic growth; creation of effective mechanisms of preservation, technological re-equipment and structural reorganization of production in order to increase production of goods competitive in the world and domestic markets; increase of export potential at the expense of knowledge intensive industries. The issue of the influence of cross-border cooperation on the development of small and medium business is substantiated. The peculiarities of the introduction of the latest technologies by the entrepreneurial sector in the transboundary region are analyzed.

Conclusions – the article forms and substantiates the main strategic vectors of innovative development at the present stage, defined the role of entrepreneurship in the context of the transborder partnership in the Euroregions.

Key words: innovation development, cross-border cooperation, entrepreneurship, small and medium business, cross-border partnership, cooperation.

Постановка проблеми. Забезпечення конкурентоспроможності як окремих суб'єктів господарювання, так і національної економіки в цілому та їх інтеграцію у світове співтовариство можна досягти лише при умові активізації інноваційної діяльності. Разом з тим зараз в Україні цей визначальний фактор економіки використовується недостатньо, що зумовлено вкрай несприятливими умовами для здійснення інноваційної діяльності. Серед основних чинників, які зумовлюють недостатній розвиток інноваційної діяльності в Україні є: відсутність сформованої інноваційної інфраструктури; недосконалість законодавства; відсутність механізмів комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок та передачі їх до сфери виробництва; відсутність системи стимулювання інноваційної діяльності. Отже,

постає необхідність пошуку та впровадження відповідних важелів, підходів та методів направлених на активізацію інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи актуальність окресленої проблеми дослідження та виділення основних похибок щодо аналізу інноваційного розвитку України та його спрямування на ефективне транскордонне співробітництво, науковому і практичному обґрунтуванню даного питання присвячено багато праць таких науковців як Н.А. Мікули, В. Борщевського, Т.Г. Васильців [1–2], С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко та ін [3]. Дані науковці у своїх працях досліджували проблеми розвитку транскордонного співробітництва України з ЄС, вплив соціально-економічного потенціалу України та її регіонів на рівень конкурентоспроможності і як

наслідок намагались обґрунтувати необхідність створення якісних та надійних партнерських відносин між країнами за рахунок інноваційної складової транскордонного співробітництва. Зокрема В. Борщевський у своїй праці вказує на те, що для забезпечення ефективного розвитку транскордонного співробітництва та економічного зростання України, пріоритетним напрямком має бути дослідження та використання наукових та прикладних розробок, впровадження нових освітніх і виробничих програм, оновлення та модернізація прикордонної інфраструктури, використання новітніх технологій ведення бізнесу, створення інноваційних підприємницьких структур тощо.

Метою написання *статті* є дослідження та обґрунтування основних стратегічних напрямків інноваційного розвитку транскордонного співробітництва та визначення його впливу на бізнес середовище України, особливо прикордонних регіонів.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні транскордонне співробітництво України з країнами Європейського Союзу є вагомим аспектом діяльності і чинником покращення демократичної стабільності та взаєморозуміння між державами та їхнім населенням, особливо того, яке проживає на прикордонних територіях.

Сьогодні проблеми, що постають перед регіонами України, потребують пошуку і впровадження інноваційних підходів до створення нової регіональної політики, оновлення чи модернізації системи управління регіональним розвитком. Саме в цьому основна увага повинна приділятися покращенню інноваційного розвитку регіонів, а разом з тим і тих взаємовідносин, якими України керується відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво».

За дослідженням В.В. Онікієнко інноваційний розвиток визначається як «неперервний процес якісних змін у структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій» [4, с. 6–12].

Відповідно до цього можемо виділити основні ознаки розвитку інноваційної економіки країни та її регіонів, які полягають у:

- інформаційній забезпеченості, яка допомагає отримати необхідні знання та навички;
- зацікавленості суспільства і держави у створенні нових ідей і технологій, та реалізації їх у різних сферах діяльності;

– взаємоузгодженості інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та наукових установ щодо впровадженні нових ідей та розробок;

– безперервності до вдосконалення (або впровадження) нових задумів, пропозицій, ідей, які допомагають покращувати та створювати винаходи, інноваційні продукти. [5, с. 14];

– інфраструктурній забезпеченості щодо оперативного впровадження чи реалізації новітніх технологій, інновацій;

– забезпеченості інформаційних ресурсів в обсязі, необхідному для підтримки постійно зростаючого рівня науково–технічного прогресу та інші

Разом з тим, зазначені ознаки інноваційної економіки описують загальну умову її формування, тобто створення високої інноваційної підтримки у вигляді нових ідей, нових продуктів у всіх секторах і галузях економіки.

Інноваційна активність, яка зараз притаманна Україні є занадто низькою. Так проаналізувавши інноваційну активність України за 2010–2016 рр. можемо побачити, що на кінець 2016 р. питома вага підприємств, які займалися інноваційною діяльністю склала 18,9% (табл. 1). Відповідно до цього загальна сума витрат на здійснення інноваційної діяльності склала 23229,5 млн грн, з яких найбільше коштів було витрачено на придбання програмного забезпечення та обладнання щодо інноваційних розробок, а це 19829 млн грн.

В порівнянні з 2015 роком ця сума витрат збільшилась на 8687,7 млн грн. На другій позиції знаходяться загальні витрати на проведення досліджень і розробок, їх показник становить 10% від загальної суми витрат, а це 2457,8 млн грн. З цих витрат найбільшу частку становлять внутрішні науково–дослідні роботи – 84% або 2063,8 млн грн і лише 16% – витрати на зовнішні науково–дослідні роботи.

Така ситуація виникла внаслідок того, що в країні не має відповідного фінансування науково–технічних розробок, а тому тенденція зростання інноваційної активності є досить повільною. Основні показники фінансування інноваційної діяльності протягом 2010–2016рр. відображені в табл. 2.

Хоча держава і повинна сприяти розвитку науки і техніки, інноваційним розробкам все ж таки з аналізу можемо побачити, що більшість підприємств, організацій та установ, а це 95%, займаються інноваційною діяльністю за рахунок власних

Таблиця 1. Інноваційна активність України протягом 2010–2016 рр.

	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками					
			дослідження і розробки	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР			
	%	млн грн						
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	5051,7	1855,8
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	10489,1	2440,2
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87	5546,3	2290,9
2014 ¹	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2015 ¹	17,36	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548
2016 ^{1,2}	18,9	23229,5	2457,8	2063,8	394	64,2	19829	878,4

¹ дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції;

² дані наведені за результатами державного статистичного спостереження за формою № ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2014–2016 років» (за міжнародною методологією).
Джерело: [6].

Таблиця 2. Джерела фінансування інноваційної діяльності, млн грн

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			інші джерела
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014 ¹	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8
2015 ¹	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0
2016 ^{1,2}	23229,5	22036,0	179,0	23,4	991,1

¹ дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

² дані наведені за результатами державного статистичного спостереження за формою № ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2014–2016 років» (за міжнародною методологією).
Джерело: [6].

коштів. Натомість за кошти державного бюджету здійснюють інноваційну діяльність 1% підприємств, а за рахунок інших джерел лише 4%.

Сьогодні, чимало науковців та спеціалізованих урядових організацій намагаються знайти ті найбільш оптимальні методи та форми здійснення, покращення інноваційної діяльності в Україні, які допоможуть створити перспективні умови для інноваційного розвитку з врахування найбільш впливових факторів. Перш за все це фактори, які забезпечують розвиток науково-технічного, інноваційного потенціалу країни: фінансово-економічні, соціально-економічні, фактори НТР, інформаційні, екологічні, політичні тощо. Разом з тим на

сьогодні виділено декілька негативних причин, які стримують розвиток інноваційної діяльності.

По перше, відсутність власних коштів та коштів замовників. Через те що бюджетом не виділяються необхідні кошти на розробку та впровадження «нових» ідей, більшість українських підприємств не в змозі здійснювати інноваційну діяльність, а тим більше залучати спеціалістів до розробки інноваційних продуктів.

По друге, хоча національне інноваційне законодавство включає норми Конституції України, Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», Закону України «Про

інвестиційну діяльність», Закону України «Про наукову і науково–технічну діяльність», Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших нормативно–правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом, але все ж таки відчувається певна недосконалість, яка утруднює можливість впроваджувати нові технологічні розробки в діяльність підприємств.

По–третє, високий економічний ризик та довготривала окупність нововведень не дає можливість визначити успіх діяльності підприємств на ринку та забезпечення конкурентоспроможності.

По–четверте, нестача інформаційної бази про ринки, діяльність підприємств, товари та послуги унеможливує проведення ефективних досліджень щодо розробки та впровадження інновацій.

По–п’яте, відсутність спеціалістів або кваліфікованого персоналу, перешкоджає інноваційній діяльності, адже на перше місце висувуються працівники, які здатні до нагромадження та постійного оновлення знань.

Ще однією причиною низького інноваційного розвитку є відсутність можливостей для співпраці з іншими підприємствами та науковими організаціями.

Всі ці чинники призупиняють процес співробітництва України з країнами ЄС, адже для економічного зростання та покращення рівня життя населення впровадження інноваційних підходів є безперечно важливим.

Також не можна залишити поза увагою те, що показником інноваційної економіки є наявність відповідної інноваційної інфраструктури, яка також здатна піднести регіональну економіку на високий рівень розвитку. Досвід зарубіжних країн засвідчує, що для забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності на світовому ринку, необхідно мати розвинену інфраструктуру створення і реалізації інновацій. Безперечно, це можливе, якщо в державі буде налагоджена співпраця між органами влади, підприємствами, науковими установами, буде сформована відповідна інформаційна база науково–технічних розробок та забезпеченість сприятливими інституційними умовами для інноваційної активності суб’єктів господарювання.

Для забезпечення інноваційної транскордонної співпраці необхідно приймати рішучі рішення, які б дозволили Україні покращити свої позиції щодо інноваційної активності та зайняти гідне місце в рейтингу серед країн ЄС. Це можливо, якщо будуть створені відповідні центри чи інститути щодо інноваційного розвитку транскордонного співробітництва, основним завданням яких буде розробка та впровадження інноваційних підходів щодо можливості залучення інвестицій у розробку проектів та їх фінансування, розвиток малого і середнього бізнесу, підвищення рівня знань науково–дослідних кадрів, підвищення рівня освіти, економічного зростання прикордонних регіонів та України в цілому тощо.

Не менш важливим питанням є стан підприємництва, особливо тих регіонів України, які межують з прикордонними країнами ЄС. Адже, якщо говорити про рівень соціально–економічного розвитку, то більшу частку саме займають ті підприємницькі структури, які збільшують товарооборот виробленої вітчизняної продукції та характеризують обсяг наданих послуг. Отже, можемо сказати, що для забезпечення стійких взаємовідносин з прикордонними територіями, економічного зростання економіки як регіонів так, і України в цілому необхідно зосередити увагу на створення нових умов здійснення підприємницької діяльності. В першу чергу це стосується підприємств малого і середнього бізнесу. Для підвищення конкурентоспроможності діяльності цих підприємницьких сфер необхідно проводити стимулювання інноваційної активності, що сприятиме введенню нових технологій, інноваційних програм співпраці, можливість набуття і використання закордонних методів ведення бізнесу, створення нових організаційних структур, виробництво нових товарів. Якщо говорити про інноваційну діяльність в умовах транскордонного співробітництва, то тут на наш погляд необхідно зосередитись на тих підприємствах, які найбільш наближені до прикордонних територій, адже вони найбільше контактують з країнами ЄС, та зможуть покращити зовнішньоторговельні відносини України.

Співпраця прикордонних регіонів повинна базуватись на новому преференційному підході, який визначає привабливі умови для здійснення підприємницької діяльності, а це: безвізовий режим, пом’якшувальні митні обмеження, занижені податкові зобов’язання, можливість укладання двосторонніх та багатосторонніх угод про вільну торгівлю та співробітництво в різних галузях тощо.

Висновки

Стратегічний розвиток регіональної економіки та економіки України в сучасних глобалізаційних умовах спрямований на вдосконалення умов транскордонного співробітництва, використовуючи при цьому інноваційні підходи до побудови таких відносин. Розвиток інноваційного потенціалу був, є і буде важливим, адже суспільство розвивається і потребує чогось нового. Напрями інноваційного розвитку транскордонного співробітництва дають можливість Україні та прикордонним регіонам набувати нового досвіду здійснення регіональної політики, обмінюватись ідеями і технологіями, укладати угоди про співпрацю, підвищувати освітній і науковий рівень кадрів, розробляти та впроваджувати нові бізнес – проекти, відкривати нові підприємницькі структури тощо. Запозичуючи та використовуючи спільні ідеї України зможе вивести економіку на більш високий рівень розвитку.

Список використаних джерел

1. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС: монографія / за ред. д.е.н., проф. Н. Мікули, к.е.н., доц. В. Борщевського, к.е.н. Т. Васильців. – Львів: Ліга Прес, 2009. – 436 с.
2. Борщевський В. Українсько–польське економічне співробітництво в умовах євроінтеграції: монографія / Віктор Борщевський. – Львів: Аверс, 2007. – 328 с.
3. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук та ін.; за ред. С.О. Білої. – К.: НІСД, 2011. – 80 с.
4. Онікієнко В.В., Ємельяненко Л.М., Терон І.В. Інноваційна парадигма соціально–економічного розвитку України / В.В. Онікієнко, Л.М. Ємельяненко, І.В. Терон. – К.: РВПС НАН України, 2006. – 480 с.
5. Авдокушин Є.Ф. До питання про сутність і особливості «нової економіки» / Є.Ф. Авдокушин // Міжрегіональна група вчених – інститут проблем нової економіки. Щоквартальний науково–методичний журнал. – 2004. – № 1. – С. 14.
6. Стану розвитку науки і техніки, результати наукової і науково–технічної діяльності: Аналітична довідка (МОН України, 2017 Український інститут науково–технічної експертизи та інформації) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-sajt-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf>.

References

1. Problemy rozvytku transkordonnoho spivrobotnytstva Ukrainy v umovakh rozshyrenoho YeS: monohrafiia [Problems of the development of cross-border cooperation of Ukraine in the context of the enlarged EU: monograph] / za red. d.e.n., prof. N. Mikuly, k.e.n., dots. V. Borshchevskohoho, k.e.n. T. Vasylytsiva. Lviv: Liha Pres, 2009. 436 p.
2. Borshchevskiy V. Ukrainsko–polske ekonomichne spivrobotnytstvo v umovakh yevrointehratsii: monohrafiia [Ukrainian–Polish Economic Cooperation in the Conditions of European Integration: Monograph]. Lviv: Avers, 2007. 328 p.
3. Innovatsiini pidkhody do rehionalnoho rozvytku v Ukraini: analit. dop. [Innovative Approaches to Regional Development in Ukraine: Analytical Report] / S.O. Bila, Ya.A. Zhalilo, O.V. Shevchenko, V.I. Zhuk ta in.; za red. S.O. Biloi. Kyiv: NISD, 2011. 80 p.
4. Onikiienko V.V., Yemelienenko L.M., Teron I.V. Innovatsiina paradyhma sotsialno–ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [Innovative paradigm of social and economic development of Ukraine]. Kyiv: RVPS NAN Ukrainy, 2006. 480 p.
5. Avdokushyn Ye.F. Do pytannia pro sutnist i osoblyvosti «novoї ekonomiky» [The question of the essence and features of the «new economy»]. Mizhrehionalna hrupa vchenykh – instytut problem novoї ekonomiky. Shchokvartalnyi naukovo–metodychnyi zhurnal [Interregional group of scientists – Institute of problems of the new economy. Quarterly scientific and methodological journal]. 2004, № 1, P. 14.
6. Stanu rozvytku nauky i tekhniky, rezultaty naukovoї i naukovo–tekhnichnoi diialnosti: Analitychna dovidka (MON Ukrainy, 2017 Ukrainyskyi instytut naukovo–tekhnichnoi ekspertyzy ta informatsii) [The state of development of science and technology, the results of scientific and scientific and technical activities: Analytical Reference (Ministry of Education and Science of Ukraine, 2017 Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information)]. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-sajt-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf>.

Дані про автора**Зарічна Олена Володимирівна,**

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес–адміністрування, маркетингу та менеджменту, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»
e–mail: zarichna32@gmail.com

Данные об авторе

Заречная Елена Владимировна,

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры бизнес–администрирования, маркетинга и менеджмента. Государственное высшее учебное заведение «Ужгородский национальный университет»

e–mail: zarichna32@gmail.com

Data about the author

Olena Zarichna,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business–Administration, Marketing and Management, State Higher Educational Institution «Uzhgorod National University»

e–mail: zarichna32@gmail.com